

CONDUCTA SOCIAL DELS DROGAADDICTES. CAUSES DEL COMPORTAMENT DELICTIU. RESPECTEN ELS DRETS HUMANS?

María Teresa Salgado

ELS DROGODEPENDENTS... DELINQÜENTS? MALALTS?

La meua aportació al col·loqui organitzat per la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya s'ha de basar en la meua experiència personal al llarg de més de trenta anys de dedicació al món marginat.

Els meus primers contactes amb l'incriminament de les grans ciutats van ser durant els meus estudis de Sociologia a la Sorbona. Per això, els meus records directes amb el món de la marginació social es remunten a l'època en què treballava en l'estudi de la prostitució en el Pigalle nocturn. La droga era ja un factor important en aquell dolorós context humà. Feien pena aquelles pobres adolescents –algunes menors d'edat i no poques espanyoles entre elles– sotmeses per una màfia despiatada a un tracte d'explotació com si fossin un bestiar de fira, al qual s'havia de treure el major profit econòmic possible. Els explotadors utilitzaven sàviament tota la classe de drogues, ja fos per asserenar-les, ja fos per excitar-les o per dormir-les... però al mateix temps, tenien cura de conservar els seus cossos joves, plens de vida, atractius. Trista experiència la de qui contempla impotent sense poder fer res per solucionar una situació tan deplorable!

Puc afirmar, malgrat tot, que aquestes pobres noies, cuidades per metges i ben controlades en la dosificació de les drogues que rebien, estaven infinitament millor que aquelles altres que feien el

carrer, per exemple, en Rue Amsterdam. Per aquell carrer jo havia de passar diàriament. Eren noies també joves, però envellides en l'ofici, depauperades, d'aspecte molt diferent d'aquelles altres ateses de les nits de Pigalle.

Per què porto a col·lació aquest record? Perquè aquest exemple manifesta que les drogues, quan s'administren per persones competents –encara que sigui amb finalitats tan perverses com és el cas a què m'he referit– no maten ni deterioren per elles mateixes a les persones, almenys no tant com el consum indiscriminat de les drogues adulterades del mercat negre del carrer, adquirides de necessitat per la manca de mitjans econòmics per aconseguir-les amb la puresa adient.

Després dels meus estudis a París, em van encarregar la direcció d'una guarderia de beneficència en un barri bastant marginat, encara que no excèntric de Madrid. La població infantil sobrepassava les dues centenes i, en ocasions, fins i tot arribava a dues-centes cinquanta. Gairebé tots provenien de famílies de nivell econòmic molt baix i situacions extremes: mares prostitutes, pares i també mares delinqüents habituals, moltes vegades a la presó, unions sense cap legalitat, explotació del nen en la mendicitat, etc. En aquesta guarderia vaig treballar durant uns vint anys (fins l'any 1987).

Des de 1988 fins ara, la meua tasca

s'ha dedicat únicament i exclusiva a l'atenció dels drogodependents en un barri pobre i extrem de la mateixa ciutat de Madrid. És un barri molt castigat per la venda de droga. D'aquell contacte amb els drogaaddictes n'he tret una impressió i una reflexió de les quals m'atreveixo a exposar-los un breu resum.

He de dir també que treballo en una Associació reconeguda d'Utilitat Pública i federada amb altres dues Associacions. Malgrat això no tenim cap subvenció oficial i els nostres recursos es limiten a donatius de particulars. Per tant són mínims i molt insuficients.

Per facilitar l'exposició faré els següents apartats:

a) Causes que van motivar el consum de drogues

Al meu entendre, varien molt segons el nivell cultural i econòmic. En el barri on jo he estudiat el problema puc assegurar que el total dels nostres drogodependents (ells i elles) van començar a drogar-se perquè tenien una vida que no els agradava acceptar. Els matisos podrien ser molt diferents i personalitzats. Enumerarem alguns casos que serveixin d'exemples més generals: Haver nascut en barraques on van transcórrer els primers anys de la seva vida, sols i sense defensa; no haver conegut ni el seu pare ni, algunes vegades, la seva mare. Tenir pares alcohòlics que els maltractaven, a ells i a la seva mare. Els fills de mares prostitutes han vist ja als seus tres anys, tot el d'escabrós que més tard els oferirà la vida. Fam, misèria, incultura, abandonament. Tot això són situacions extremes que generen grans desviacions afectives.

Però hi ha una altra causa complementària. En aquests ambients, hi ha gent que es dedica a la venda de dro-

gues de vida còmoda i benestant. Aquests camells fan el seu agost amb aquests joves sense projecte de futur. Els indueixen, els enganyen i encara els regalen la droga fins que els veuen ja enganxats. Llavors sí que se la cobren a punta de navalla o amenaça de pistola. Aquí comença la seva delinqüència, el camí a la presó i a la destrucció de la seva personalitat.

Estic informada que en altres ambients, per exemple, universitaris o de classe alta, el començament de l'addicció té altres característiques, però jo ofereixo la meua experiència personal. Ara bé, he de manifestar que les condicions que descriu de pobresa extrema, han anat millorant en els recents anys: aquestes mateixes famílies ja tenen casa on allotjar-se i externament s'han normalitzat una mica. Però la situació interior continua essent la mateixa, perquè el mal ja està fet i, fonamentalment, perquè els camells continuen actuant.

b) Edat mitjana dels enganxats

En el nostre barri és d'uns 25 anys (la majoria entre 22 i 30). La mortalitat és més freqüent del que reflecteix la premsa. Hem tingut setmanes en què es van registrar quatre morts. Les causes: SIDA, sobredosi i fins i tot suïcidi tirant-se per una finestra. I nosaltres que vivim aquests casos no veiem la notícia en cap diari.

c) Posició dels familiars

Les mares acostumen a reaccionar violentament quan la policia detenen els seus fills. Els motius concrets són indubtables, en general el furt o el robatori. Però elles no comprenen per què no detenen la gent que comercia amb la droga. Elles mateixes l'assenyalen, ja

que tot el món la coneix...però no serveix de res. Això les desespera.

f) Conducta dels qui poden comprar-se droga

Fins i tot en un barri tan pobre, també hi ha qui no té problemes per aconseguir-la. Per a nosaltres és una sorpresa quasi diària. Per exemple: el germà que recrimina el drogodependent molt jove i, arribat el moment, s'esbrina que també ell ho és, però, com que té feina i se la pot pagar, passa desapercebut. En general les víctimes són les mares, però el seu exagerat sofriment les porta a unes condicions de depressió i histèria que complica la possibilitat d'ajuda.

g) Extensió de la drogodependència

Em refereixo exclusivament al barri on treballo. En aquest barri és, sense dubte, molt extensa, quasi tota afecta a noies sense feina, gairebé sempre petits delinqüents que roben diàriament les mil o dues mil pessetes que necessiten.

Però quan llegeixo les grans quantitats que se'n decomissen, sempre em faig la mateixa pregunta: Tota aquesta droga serà per als barris extrems com el meu estudi? Els milions de milions de pessetes que mou la droga procedeixen només dels barris marginats? No hi ha estadístiques, però sembla impossible.

h) Tracte social que es dona als droga-addictes

És la presó el lloc adequat per curar la dependència? De tothom és sabut que no. Què es persegueix, doncs, tantant-los a la presó? Se'ls aparta de la societat. La pròpia societat respon també aïllant-los, fins i tot canviant de veïna en passar, cosa que als drogaaddic-

tes els molesta i els humilia. Se'ls considera irrehabilitables i això no és cert. Per contra, a la presó es corrompeixen encara més en aspectes que ara no vaig a considerar.

És més freqüent del que es publica, casos de nois rehabilitats i reintegrats a la vida normal, que tornen a la presó per culpes menors (en comparació amb la gran corrupció en què vivim) comeses sis o vuit anys abans. Als qui treballlem amb tant esforç per rehabilitar-los aquests casos ens fan molt mal.

g) Què passaria en l'ambient del barri si la droga es despatxés en farmàcia sota secret mèdic a cost legal, que sabem que és molt baix?

Reconec que és una pregunta molt difícil de respondre per a una sociòloga-religiosa sense coneixements mèdics. Però crec que he d'exposar la meua pròpia experiència viscuda.

Cal viure de prop el problema d'una família on tan sols hi ha un drogodependent: no es pot viure a la casa ni de dia ni de nit, no poden tenir per al seu ús ni el més necessari, com pot ser gas, el sabó o coses de menjar. Tot desapareix per a la compra-venda d'allò que per a ells és més imprescindible: la droga. He vist cases sense aixetes, sense vidres, sense tassa de wàter, sense rajoles... Les mares són moltes vegades d'admirar per la seva fortalesa i resignació. Els pares acostumen a donar-se a l'alcohol i al joc. Amb només un drogaaddicte la casa és un infern. Quan en són més, l'ambient és inenarrable.

El drogaaddicte es deteriora més i més: SIDA, hepatitis, anèmia, tuberculosi i depauperació. Sols s'aconsegueix millorar-los donant-los la droga que necessiten o el tractament amb metadona. Però aconseguir legalment aquest tractament requereix molts papers, una

persona que es responsabilitzi de la seva administració, un carnet per recollir-la, etc. Amb el tractament milloren, però, naturalment, no guareixen. Un dels nostres malalts, quan semblava que anava una mica millor i no demostrava ansietat per la droga, un dia es va injectar no se sap què i l'endemà va morir.

Jo encara estic convençuda que allò que els drogaaddictes necessiten és un metge; un metge en qui puguin confiar. Quan a un jove (no importa el sexe) se li dona allò que va necessitant, poc a poc millora i, fins i tot, pot arribar a treballar. Però cal tenir en compte que el negoci de la droga és negre i d'ell no se'n lliuren i els camells continuen treballant lliurament.

h) Com es comporten els drogodependents sota els efectes de la droga?

Com sempre, em referiré a la meua experiència en el barri on treballa. Ja he dit que quan els drogaaddictes aconseguixen la droga, el seu comportament es normalitza, milloren i fins i tot tornen a treballar. Però això es refereix a les drogues que fins ara eren les de major ús, la morfina, la metadona o l'heroïna. Però ara, amb el temor de la SIDA, ja tenen por d'injectar-se i recorren a la cocaïna. L'efecte que els produeix és completament diferent. Pel que jo he observat, es tornen més violents, tenen al·lucinacions. He vist a noies jovenetes que agafen un ganivet i amenacen als qui l'envolten, fins i tot als seus pares. Arriba a ser perillós per als familiars agafar la son durant la nit.

i) Efectes de la rehabilitació

En tenim més de trenta en fase de rehabilitació. Els resultats són meravellosos. És preciós veure com milloren en

un o dos mesos. Alguns estan ja en franca rehabilitació i la seva conducta sembla normal, malgrat que sempre tenim alguna defecció. El que és lamentable és que hi ha pocs centres de rehabilitació. Encara que sigui pagant, no es troba lloc. En el nostre barri sols han aconseguit anar-hi un 20% dels qui ho intenten.

Per estar en rehabilitació necessiten un seguiment les 24 hores del dia. Algunes famílies no poden o no volen fer el seguiment i hi ha addictes que queden sense rehabilitar-se per no tenir qui els faci el seguiment.

j) Els drets de la dignitat de la persona

Si s'accepta que els drogaaddictes són malalts (de la qual cosa n'estic convençuda) caldria reconèixer els drets humans que els correspon, principalment l'assistència mèdica amb el secret professional. Però encara que se'ls negui que són malalts, el respecte a la dignitat de la persona mai no se'ls pot negar. I hi són molt sensibles. Citaré el cas del nostre Centre: es van ofendre molt perquè un dia es van presentar uns periodistes amb televisió per fer-los un reportatge. S'hi van negar en rodó, dient que si allò servís per perseguir als camells que ho farien, però que estaven segurs que no serviria de res. I allà estava fins una mare amb quatre fills drogodependents. Per apropar-se a ells cal fer-ho amb esperit d'ajuda.

És tal el punt d'honor de les famílies que entre elles mateixes, que es coneixen i saben o imaginen els seus problemes no en parlen ni en comenten res. Totes les seves desgràcies les guarden per a ells, sense desfogar-se amb ningú. Només parlen amb nosaltres, perquè saben que guardarem la seva intimitat. Per tot això el secret professional del metge i del sociòleg és indispensable.

Els qui estem tan en contacte amb aquests malalts desgraciats, fem vots quan hi ha reunions com aquesta per al que es progressi en el sentit de les mesures eficaces i puguin ser atesos per

metges que els subministrin el seu medicament com a qualsevol dels altres malalts que compren la seva medicina amb recepta a la farmàcia. Moltes gràcies.

DISCUSSIÓ DE LA PONÈNCIA DE LA MADRE MARÍA TERESA SALGADO

Prof. Francisco García-Valdecasas

Lamentablement la Madre María Teresa Salgado no ha pogut desplaçar-se a Barcelona. La seva salut és molt delicada, ja que a part de sobrepassar llargament els setanta anys, la vida sacrificada de treball, sempre al costat dels marginats i els desheretats de la fortuna, ha malmès la seva salut. Tanmateix, la lectura de la seva ponència, que he tingut l'honor de fer davant vostès, els il·lustra de la seva manera de pensar i els dóna una idea, si bé es cert que breu, però clara, de la psicologia i sofriment dels drogaaddictes. Així, doncs, malgrat que ja m'ho temia, no per això ho lamento menys, ja que la Madre María Teresa Salgado hagués pogut informar-los millor que cap altra persona

sobre la manera de sentir i sofrir dels drogaaddictes. I és que, com deia el Dr. Freixa, la culpabilitat està condicionada per multitud de circumstàncies socials.

Sembla que la societat actual ha traslladat als drogaaddictes el condicionament que en altres temps dispensava als leprosos. Se'ls fa culpables de la seva malaltia i se'ls tracta amb el major menyspreu. Penso que l'acurat escrit que la Madre María Teresa Salgado ha fet ens farà meditar a tots i enfocarem el problema d'una manera més real. Així doncs, lamentant un cop més que la Madre María Teresa Salgado no hagi pogut il·lustrar-nos personalment, pasarem a la següent ponència.

